

בדיני אכילת הקרבנות, ואפיית מצת מצוה

פסחים (ג.)

א אכילת הקרבנות

רקע (background) ללימוד הגמרא –

א. ללמוד קצת בפרק איזהו מקומן [תמצאוהו צסידור (צסוף סדר הקרבנות) או צמשה (זמנים פרק ה')]. – להתחיל ממשנה ד'

✧ מה הם צ' הסוגים (categories) של קרבנות צהמה?

✧ מה הם הנפק"מ"למעשה שצין צ' הסוגים?

ב. חומש ויקרא (פרק י"ט פסוקים ה' – ו')

המשך הגמרא הכא (ג.), "מיתבי יכול יהא ... אור לשלישי אלמא אור אורתא הוא שמע מינה"
✧ איך יש להצין את השיעורים של זמן אכילת הקרבנות? ומה מוכח מהסצרות שצגמ' הכא? ועי' –

משנה חולין (סוף פג.), ובגמ' (עד סוף העמוד)

וע"ע רש"י ובחים (גג. ד"ה ליום ולילה)

ב אפיית מצת מצוה

ועל-פי הסצרות הללו נוכל להצין שיטה מפורסמת וזרה של רש"י –

טור אורח-חיים (סי' תנ"ח) ובבית יוסף (שם)

שבלי הלקט (סי' רי"ג)

✧ מהו המנהג העתיק (ancient) לגצי זמן אפיית המצות?

✧ מהו טעם המנהג לפי רש"י? [ולפי שאר הראשונים וגאוניס?]

✧ לפי כללי קדשים שלמדת, מה תמוה על שיטת רש"י – צפרט צמוצאי שצת?

✧ האם תוכל ליישב על-פי מה שלמדנו צגמ' הכא? ועי' –

משנה פסחים (סח:), עד "... קרביו אינן דוחין את השבת", וברש"י (ד"ה שחיתתו)

✧ מהי המשמעות התמוהה שצרש"י? ואיך זה קשור לשיטתו צאפיית מצה?

ע"ע גמ' ובחים (נז:), "מה ת"ל בלילה ... ואינו נאכל ביום"

ג

המשך הגמרא (ג.), "תא שמע אור של יום הכפורים ... דרב יהודה קרו לילי"

[כצר למדנו צאמצע (צ:)] –

חידושי ר' דוד – הכא (ריש ג. ד"ה אלמא אור)

חידושי מהר"ם חלאווה – לעיל (ב: ד"ה אלמא אור)

שור אורח חיים (סימן תנ"ח)

אין מתחילין להתעסק בפת צ"ד עד אחר ו' שעות ואיתא בתשובה מעשה באחד שאפה מלות קודם ד' שעות וכבר זיער חמלו ואסרו רבותינו המנה דאיתקש לפסח וכיון דפסח אינו נשחט אלא מו' שעות ולמעלה אף מנה כן אבל רבינו אליעזר הגדול ור' שמואל הכהן התירו אף לכתחלה יש לזוהר משום חציצה מזה בשעתה ואזי העזרי הביא תוספתא יוצאין במנה ישינה ובלבד שיעשה לשם פסח וכחצ דירושלמי פליג אחוספתא ואוסר אפילו עשה לשם פסח וכיון דירושלמי אוסר ראוי להחמיר שלא לעשות קודם חלות ובשעת הדחק שלא ימלאו לאפות ליל מוצאי שבת משום איד הגויים ראוי לסמוך על התוספתא ... ורז האי כחצ מנהג אבותינו לזכור חמץ מע"ש ולאפות מנה וגדר גדרו קדמונינו שלא לאפות מנה מע"ש שלא יבא לידי איסור ובמ"ש אופין מנה כתקונה ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות מע"ש ולא לטרוח צ"ט ולאחר אכילת מנה אלא זרזין ומקדימין למנה ע"כ וא"א הרא"ש ז"ל היה מצער הכל מלפני השבת ומשייר מוזן שתי סעודות ואופה מלות מע"ש ואני ראיתי בצרלונא מהמדקדקין שהיו אופין כל מה שצריכים למועד מקודם המועד שאם יתערב עמו משהו מחמץ שיבטל קודם איסורו:

בית יוסף אורח חיים (סימן תנ"ח)

כתב רבינו ירוחם בחלק ג' (נ"ה מצ): מותר לאפות מנה בערב פסח קודם שש שעות אפילו עדין חמץ קיים כן כתבו החוספות בפרק כל שעה (רבינו פרץ לח. ד"ה חלות) ודייקו כן מההיא דחלות מודה ורקיקי נזיר עשה לעצמו וכו' פירוש והוא הדין אם עשה לשם מנה קודם הפסח יום או יומיים או יותר ואע"ג דאמרין בירושלמי (פ"ב ה"ד) דמנה ישנה שעשה קודם הפסח חודש או שני חדשים שפסולה משום דבידוע שלא דקדק בה מחמץ הא דקדק בה שפיר דמי אף ע"ג דחמץ קיים עדיין עכ"ל ובהגות מיימון פרקו' (אות ז) מנהג כשר שלא לאפות מנה בעוד החמץ קיים ואם אפה לא הפסיד עד כאן ונהגו כל העולם שלא להתחיל ללוש עד אחר שש שעות ואין לשנות המנהג:

ספר שבלי הלקט סדר פסח (סימן רי"ג)

דין מלות אם מותר ללוש אותם מלפני ערב הפסח בעוד שהחמץ קיים:

ואם חל ארבעה עשר בשבת והרי אינן יכולין לאפות מנה לזרוך שבת אם מותר להקדים ולאפות מנה בערב שבת – כתב רבינו שלמה ז"ל [= רש"י] פסח שחל להיות באחד בשבת אסור לאפות מלות בערב שבת הראשונים אמרו משום הידור מנה היא אבל [אנו] מנינו זו איסורא דאורייתא דהא הוקשו מלות לפסח בשלהי פרק בתרא דפסחים (קכ): דכתיב כלי אש ומלות מה עשיית פסח משבע שעות ומחלה ואילך אף עשיית מנה כן ואכילת מנה נמי הוקש לאכילת פסח כדבצא דאמר רבא אבל מנה בזמן הזה לאחר חלות לר' אלעזר בן עזריה לא יבא ידי חובתו ... ובעל היראים ז"ל כתב ומותר לאפות מנה מערב שבת אע"פ שחמץ קיים עדיין כדתיבא בתוספתא (דזבחים) [דפסחים] ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבשרין את הכל לפני השבת ואופה לו מנה מערב שבת ...

נראה מנהג כשר שלא לאפות מנה בעוד החמץ קיים ובדברי הגאונים ז"ל מלאכה מנה הנאפת קודם ארבעה עשר כדי לאכול אותה בליל חובה נראה שוודאי כשרה ויבא בה ידי חובתו אף משום חבובי מנה בשעתה אין לי להקדים ולאפות קודם חלות וראיה לדבר מיוצאי מצרים שלא אפו המנות מראש חודש אע"פ שנטוו על פסח מלות ומרור מאז אלא המתני עד שיאלו ממצרים דכתיב ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מלות כי לא חמץ וכו' ואפילו מנה שאינה של חובה לא אפו מתחילה קל וחומר מנה של חובה ומנה של חובה אכלו במצרים. ובשם רב כהן זדוק גאון ז"ל מלאכה מי שמבקש לפרוש בים קודם הפסח ומבקש ללוש ולאפות מנה קודם הפסח ולישא עמו כדי שיאכל ממנו בימי הפסח מנה מן המוצא לאפות בארבעה עשר מנה אחר זיעור חמץ שחציצה מנה בשעתה אבל אם יודע ודאי שאינו מגיע לישוב (בפרס) [בערב] הפסח ואינו יכול לאפות מנה כהלכתה בארבעה עשר ילוש ויאפה וישא עמו כדי שלא יבטל מאכילת מנה. ומורי הרב ר' מאיר בר משה ז"ל הורה לאחרי ר' בנימין גר"ו להחיר ...

רבינו דוד הכא (ג.)

ג, א. אלמא אור אורתא הוא ש"מ. הטעם שרבו בסוגיא ראיות בתר ראיות 1 שאור אורתא הוא, מפני שרצו להוכיח תחלה שיש לנו אור שמשמעו לילה כדברי רב יהודה ולא כדברי רב הונא שהוא אומ' שהאור הוא לעולם על משמעותו. ועדיין אין קושיא על רב הונא, שאם מצאנו במקום אחד שהוא מכנה את הלילה בלשון אור אין לנו לומר כן בכל מקום ולהניח משמעותו הפשוט, ולפיכך הם מביאים את כלן לומר שכך אתה מוצא את כלן. ולא היה ההוכח שלם עד שהביא לו תני דבי ר' ישמעאל 2 דקתנו לילי ארבעה עשר, שהביאו מן הענין בעצמו ואין צורך לדון אותו ממקום אחר. ולמעלה שהביאו מדברי ר' יהודה שאמ' בודקין אור ארבעה עשר אע"פ שהוא בענין עצמו, איפשר שדברי ר' יהודה הם ואין חכמים מודים לו, שר' יהודה הוא שאמ' אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית שהוא מורה על אור שהוא לילה, אבל דברי חכמים לא בדק אור ארבעה עשר יבדוק בארבעה עשר ולא אמרו שחרית כפי הגרסא הנכונה 3, ואפשר שיהיה אור על עמוד השחר 4. ל"ש.

חלאווה

אשי מסדרי להו כלהו בהדדי. ונראה עוד דבשמע מינה קמא שפיר יליף דאיכא אור דהוה אורתא ומותיב לה דאכתי אשכחן אור דיממא ומנא לן דמתנן' לאו יממא הוא עד דמייתי ת"ש מתנני דבי שמואל דקתני בפי' לילי ותו ליכא לאקשוויי מידי וה"ה דהוה מצי לאיתוויי מעיקרא הא דתנא דבי שמואל אלא אורחא דתלמודא הוא כהכי משום יגדיל תורה ויאדיר.

מאימתי ארבעה עשר אסור בעשית מלאכה פירש רש"י ז"ל במקום שנהגו שלא לעשות וקשי' דמאי אסור דקאמר ועוד אמאי פליגי בה נחזי היכי נהוג ועוד אדמהדר ליה בסמוך אמינא לך אנא מלאכה דרבנן ואמרת לי חמץ דאוריית' ואהדר ליה אידך שעות דרבנן לימא ליה אמינא לך אנא מנהג' ואמרת לי איסור' ותו לא הוה מצי למימר ליה שעות דרבנן. ובתוספות פירשו דאיסור' ממש קאמר ומדרבנן דהכי אי"ל לר' יהודא בפי' מקום שנהגו דאמר' מדקאמר ר' מאיר מנהגא אלמא ר' יהודא איסורא אית ליה.

רבי אלעזר בן יעקב אוימר משעת האור קס"ד השת' דאור אורתא ואסיק דמעמוד השחר קאמר: ולמאי דאסיקנא ר' אליעזר דלא כב"ש ודלא כב"ה כדתנן בפי' מקום שנהגו הלילה ב"ש אוסרין וב"ה מתירין עד הנץ החמה ולמאי דקס"ד ר' אליעזר כב"ש ואמר לך לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה.

היה עומד ומקריב על גבי המזבח איברים ופדרים* שלא נתעכלו מבעוד יום דהקריבה בתחלה ליכ' בלילה אם שוה לו לטומאה לא שוה לקרבן והתם אמר' דחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש משום דכתיב או לבת:

דף ג' ע"א

ת"ל ביום השלישי באש ישרף ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה. וא"ת מעתה למה לי קרא דעד יום דאינו נאכל בלילה תיפק ליה מדאצטריך קרא למעוטי שאינו נשרף בלילה דאי נאכל בלילה פשיטא דאינו נשרף דאין מביאין קדשים לבית הפסול. א"ל דאצטריך דהוה אמינא דביו' אתא לשאר לילות דלאחר שלישי ואיכא למידק דהכא אסיקנא דאין שורפין קדשים בלילה ובירושלמי נמי אית' הכי דגרסי' התם והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו אחר שני בקרי' בקרו של חמשה עשר ובקרו של ששה עשר וכיון שכן מאי האי דתנן בפרק במה מדליקין אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט ואמרינן עלה בגמרא מאי שמן שריפ' שמן תרומה שנטמאת ומבעי לן מה"מ ותיפוק לי דאפי' בחול נמי אינה נשרפת בלילה דהא התם תרומה כקדשים חשבינן לה לענין זה י"ל דבירושלמי מקשי ומתרץ לה אמר ר' יוחנן ירדו לה בשיטת ר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר מילה שעבר זמנה נימול בין ביום בין בלילה מאי אית לך למימר תרומה שעבר זמנה נשרפת בין ביום בין בלילה א"ר יודא בן פזי מכיון שנטמאת כמי שעבר זמנה דמאי וכבר הארכתי בה שם בבמה מדליקין בס"ד.

* וכן כתב בספר פענח רזא פרשת צו.

מהר"ם

ירושלמי מרתף של יין צריך כדיקה של שמן אין צריך כדיקה אוצר בין של יין ובין של שמן א"צ כדיקה איזהו אוצר ואיזהו מרתף אוצר כל שאינו נתון עם הלחם בחצר מרתף כל שהוא נתון עם הלחם בחצר יש אוצר שהוא כמרתף ויש מרתף שהוא כאוצר אוצר ואינו בוש לאכול בו הרי הוא כמרתף מרתף והוא בוש לאכול בו הרי הוא כאוצר. יש חצר שהוא כמבוי ויש מבוי שהוא כחצר חצר שהרבים בוקעים בו הרי הוא כמבוי מבוי שאין הרבים בוקעים בו הרי הוא כחצר. ובענין שמן לקמן נאריך בה בע"ה.

גמרא קא סלקא דעתין דאמר נגהי נגהי ממש משום מאן דאמר נגהי קאמר הכי דההיא הוא דלא סליק ועוד דלמאן דאמר לילי פשיטא דלילי ממש קאמר.

לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב לאו יכנס בכי טוב דכתיב בקרא קאמר דטובא כי טוב איכא אלא יכנס בדבר הטוב קאמר ואשכחן אורה דאקרי כי טוב דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב ונסיב לישנא דקרא משום דסליק לתרויהו. וטעמא דיכנס בכי טוב היינו משום חשש מזיקין דלילה זמן מזיקין הוא וכדאיתא בפי' הכונס. וקרא כתיב תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער. וא"ת כיון שכן אפי' מעירו נמי וא"כ הו"ל למימר יצא ואח"כ יכנס דאי אמרת בשלמא משום לסטים וגנבים מעירו ליכא למיחש כולו האי. א"ל דאורחא הוא למנקט לעולם כניסה תחלה גבי בין השמשותף זה נכנס זה יוצא וכן בכל מקום.

הכי קאמר וכאור בקר בעולם הזה כן זריחת השמש לצדיקים לעתיד לבא רש"י ז"ל פי' אור בקר עמוד השחר וזריחת שמש בחצי היום. ור"ת ז"ל פי' להפך אור בקר בחצי היום דכתיב את הכבש אחד תעשה בבקר ואח הכבש השני תעשה בין הערבים אלמא עד בין הערבים דהיינו משש שעות ולמעלה נקרא בקר וה"ק כאור חצי היום בעוה"ז כן תחלת הוריהה לצדיקים לעתיד לבא.

הנודד מן האורה אסור באורן של ככבים וטעמא משום דלשון בנ"א דקרו לאור ככבים אור דאי לאו הכי אע"ג דכתיב קרא לית לן בה. תדע דאמר' במס' ערכין האומר משקל ידי עלי מביא חבית מלא מים ומכניס ידו עד מרפקו ובקרא כתיב והיה לאות על ידכה ואמר' זו קבורת אלא דבגדרים הלך אחר לשון בני אדם.

ע"ב

ואי מספקא לך מלתא כלילה יהא בעיניך כגבג. וא"ת והא תניא בפי' ב"ס ומורה אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך אל תהרגהו ואם לאו הרגהו אלמא ספקא לקולא. א"ל התם בכך על האב או בשאר בני אדם והכא כאב על הבן וכן אם זרחה עליו השמש וכבר כתיבנא לה התם בס"ד.

אלמא אור אורתא הוא ש"מ אע"ג דמסיק ש"מ ואפ"ה מותיב אכתי תיובת' אחרני פי' הרשב"א ז"ל דכלהו לאו בחד בי מדרשא אלא כל חד וחד בכי מדרשא חד ורבינא ורב